

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКО-СТРАХОВИХ СТРУКТУР УКРАЇНИ

Наукові праці МАУП, 2010, вип. 3(26), с. 45–49

Розглядаються основні форми взаємодії комерційних банків та страхових компаній. Наводяться основні цілі інтеграції банківсько-страхових структур України.

Розвиток світової економіки значною мірою відображається на фінансових ринках. Із середини 80-х років ХХ ст. в Європі почали активізуватися процеси злиття фінансових організацій, до яких у середині 90-х років долучилася й Україна. Компанії почали створювати фінансові союзи й об'єднання, серед яких з'явилися альянси банків і страхових компаній, що зумовило виникнення на фінансовому ринку такого явища, як “фінансовий супермаркет”.

Конкурентне середовище стало основною причиною взаємодії і зближення комерційних банків та страхових компаній. Саме конкуренція вимагає активного пошуку нових інвестиційних можливостей, ефективного використання всіх ресурсів, визначення стратегії протидії конкурентам, а також сприяє створенню нових нетрадиційних послуг.

Дослідженню діяльності комерційних банків і страхових компаній у сучасній літературі приділяється багато уваги. При цьому головним питанням виступає розвиток інтеграції окремо в банківському або страховому секторах економіки і значно менше публікацій стосується питань їх спільної інтеграції. Цією проблемою займалися такі дослідники: Л. Альошина, Л. Співак, Р. Сабодаш [1; 9; 10]. Питанням співпраці банків і страхових компаній в країнах СНД і за кордоном присвячені праці І. Габідуліна та О. Лилик [3; 8]. Дослідники аналізують всі можливості застосування страхових послуг у банківському секторі. Ю. Ковальова та В. Шепілова акцентують увагу саме на перевагах та недоліках такого злиття [7; 12], Р. Гриценко — на тенденціях розвитку співпраці страхових компаній і комерційних банків [4]. Найчастіше дослідники пов'язують співпрацю

фінансових установ (банків і страхових компаній) з тим, що на ринку фінансових послуг розвинене кредитування населення та юридичних осіб.

Таким чином, необхідним постає розгляд і аналіз сучасних аспектів співпраці комерційних банків із страховими компаніями, що дасть можливість детальніше розглянути внутрішньоекономічний механізм цієї співпраці.

Проаналізуємо основні тенденції інтеграції страхових компаній і комерційних банків та виявимо найбільш ефективні форми цієї інтеграції.

Фінансовий ринок розглядається як сукупність соціально-економічних відносин у сфері трансформації недіючих грошових коштів у позиковий капітал через кредитно-фінансові інститути на основі попиту і пропозиції. Тобто, з одного боку, це місце купівлі-продажу фінансових ресурсів, а з другого — сукупність фінансових посередників, які забезпечують їх обіг.

Основними посередниками на фінансовому ринку є банки та страхові компанії, які виконують визначені функції.

Функції банків та страхових компаній можна поділити на дві основні групи:

- загальні функції, які характеризують їх як фінансових посередників;
- специфічні функції, які реалізуються при виконанні фінансовими посередниками окремих операцій, характерних виключно для комерційних банків або страхових компаній.

Таким чином, економічною основою взаємодії банків і страхових компаній є наявність у них загальних і специфічних функцій (рис. 1).

Рис. 1. Загальні та специфічні функції комерційних банків і страхових компаній

Станом на кінець 2009 р. в Україні зареєстровано 184 комерційних банків і 475 страхових компаній [6; 11]. В останні роки обсяг активів банків та динаміка їх розвитку і прибутку у 5–6 разів перевищували аналогічні показники страхових компаній. Такі темпи росту банківського сектора зобов'язані “кредитному буму” в докризовий час і великій розвиненості банківських установ. Страхові компанії змушені долати недовіру населення, низький платоспроможний попит, нерозвинену фінансову культуру, бідність населення [7; 8; 12].

Розглянемо, як сучасні українські банки і українські страховики діють на фінансовому ринку (табл. 1).

Порівняльний аналіз комерційних банків і страхових компаній в Україні свідчить, що кіль-

кість страхових компаній перевищує кількість банків у 2,6 раза.

Слід зазначити, що більшість банків створюються як відкриті акціонерні товариства, тоді як страхові компанії створені як закриті акціонерні товариства і здійснюють свою діяльність тільки в інтересах засновників.

За даними табл. 1 можна побачити, що незважаючи на фінансову кризу, активи банків за період з 2006 по 2009 р. зросли більш ніж в 4 рази. Активи страхових компаній також збільшились, але значно нижчими темпами (в 1,7 раза). Це пов'язано зі специфікою фінансового ринку України та особливостями його державного регулювання.

Обсяг активів банку перевищує обсяг активів страхових компаній більш ніж у 23 рази, а з ура-

Таблиця 1

Основні показники діяльності комерційних банків і страхових компаній України протягом 2006–2009 рр.

Показник	Рік			
	2006	2007	2008	2009
Кількість зареєстрованих установ (шт.)				
Банки	165	170	175	184
Страхові компанії	411	446	469	475
Активи (млн грн)				
Банки	223 024	353 086	619 004	973 332
Страхові компанії	23 994,6	32 213,0	41 930,5	41 753,5
Сплачений статутний капітал (млн грн)				
Банки	16 144	26 266	42 873	82 454
Страхові компанії	8391,2	10 633,6	13 206,4	13 970,1
Резерви (млн грн)				
Банки	9 370	13 289	20 188	48 409
Страхові компанії	6 014,1	8 423,3	1 0904,1	9 366,5

хуванням перевищення кількості страхових компаній – у 2,6 раза.

Сплачений статутний капітал банків в 2009 р. зріс у 5 разів порівняно з 2006 р., а сплачений статутний капітал страхових компаній – у 1,7 раза.

Слід зазначити, що банківський сектор економіки більш розвинений, ніж страховий. Це пов'язано з тим, що формування якісного нагляду Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг тільки розпочалось (2003 р.).

Компанії, які прийняли рішення про взаємодію, намагаються досягти цілей, зазначених на рис. 2:

Банки і страхові компанії в умовах розвитку фінансового ринку акумулюють значні фінансові ресурси країни, які інвестуються за допомогою взаємних інвестиційних і пенсійних фондів. У цілому ці фінансові групи працюють згідно з концепцією “фінансового супермаркета”, тобто, клієнти одержують повний пакет фінансових послуг у підрозділі однієї групи. У страхових компаній, у свою чергу, при реалізації цієї концепції з'являється можливість використати базу даних про клієнтів банків, зменшити витрати на розповсюдження страхового продукту, розширяти мережу фінансових послуг [12].

Інтеграція банків і страхових компаній має комплексний характер, сутність якого полягає у процесах поступового об'єднання їх діяльності (від спільного продажу послуг до створення спеціалізованих фінансових установ), спрямованої на отримання економічного ефекту, який досягається в результаті взаємодії трудових, матеріальних та фінансових ресурсів [2].

Основою такого взаємного розвитку є наявність посередництва у формуванні інвестиційних ресурсів, забезпечення рівноваги на ринку через погодження пропозиції і попиту на фінансові ресурси, акумуляція заощаджень індивідуальних інвесторів, капіталізація залучених грошових коштів та управління ризиками споживачів, які потребують комплексних фінансових послуг. Така співпраця сприяє розширенню клієнтської бази за рахунок обміну клієнтами, які отримуватимуть повний спектр фінансових послуг. При цьому не обов'язкові взаємні вкладення у капітал – основою інтеграції можуть бути лише партнерські стосунки [1].

Аналізуючи співпрацю комерційних банків і страхових компаній, можна виділити три форми взаємодії банківських структур і страхових компаній [7; 8; 12] (рис. 3).

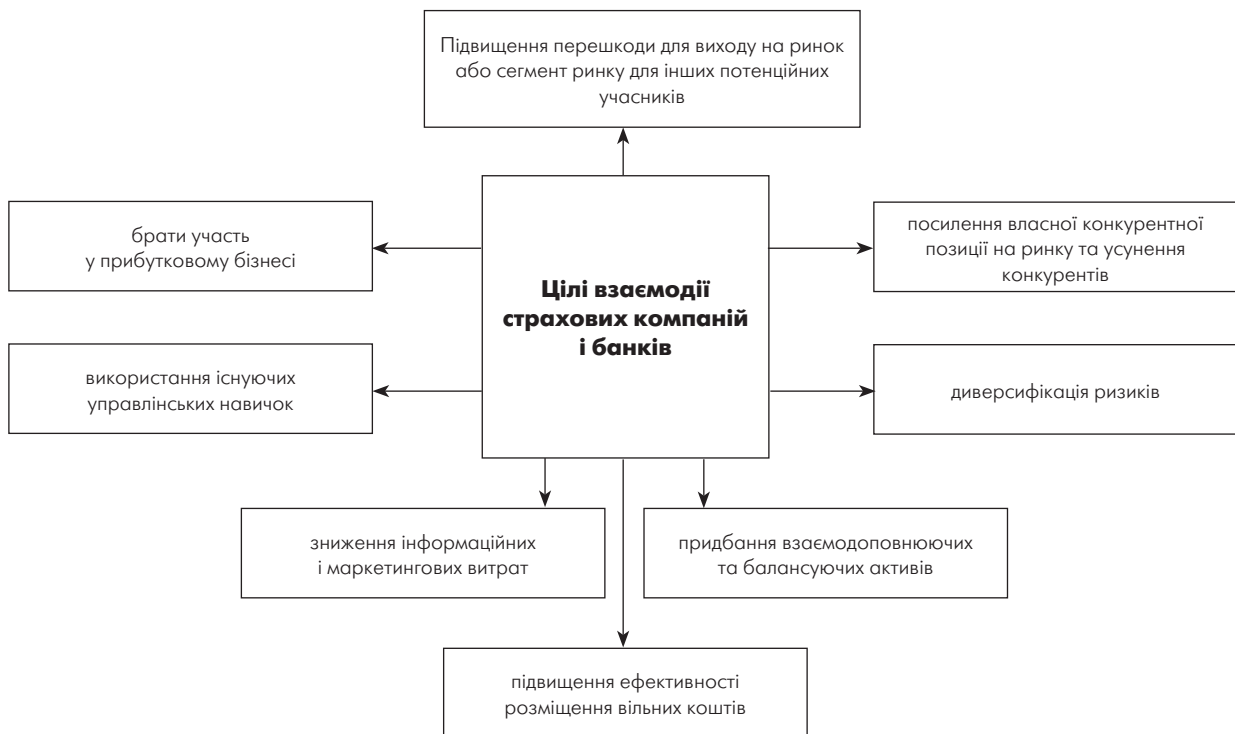

Рис. 2. Цілі взаємодії страхових компаній і банків

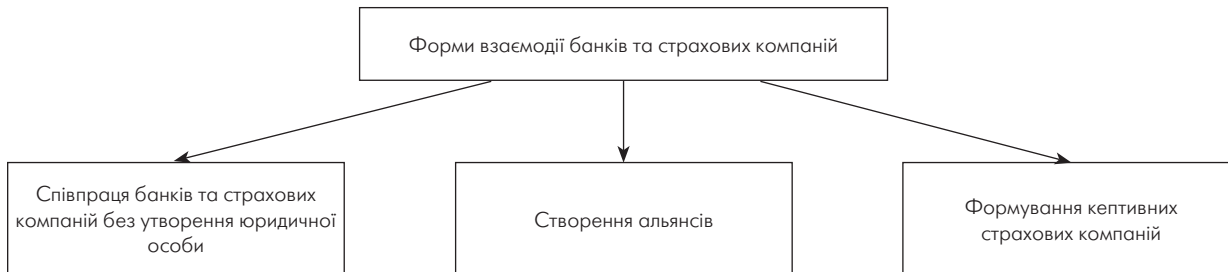

Рис. 3. **Форми взаємодії банків та страхових компаній**

Кожна форма вимагає розробки й реалізації загальних фінансових програм, у яких визначаються напрями взаємодії, нові фінансові продукти, пропонувані споживачам, умови реалізації банківськими установами стандартного набору страхових послуг та ін. [12].

На сьогодні неприпустимо об'єднання в одній юридичній особі кредитної та страхової компанії. Постанова НБУ від 17.07.2001 р. № 275 встановлює, що банкам забороняється діяльність у сфері матеріального виробництва, торгівлі та страхування, крім виконання функцій страхового посередника. У свою чергу, у розпорядженні “Про затвердження положень щодо встановлення обмежень на суміщення діяльності фінансових установ з надання певних видів фінансових послуг” від 08.07.2004 № 1515 чітко встановлюється, що діяльність з надання фінансових кредитів має право здійснювати на підставі відповідної ліцензії лише кредитна установа, і таку діяльність не можна поєднувати з будь-яким видом інших фінансових послуг [9].

В Україні найпоширенішою є співпраця банків і страхових компаній, коли і банк, і страхова компанія можуть доповнювати один одного, існуючи як дві окремі юридичні особи, щоб невдала діяльність однієї не спричинила припинення

існування іншої. Таку програму співпраці запровадив Райффайзенбанк України (нині — ЗАТ “ОТР Bank”) спільно зі страховою компанією “Інго-Україна”. Згодом до програми долучилися страхові компанії “ПЗУ- Україна” та “Американська компанія страхування життя “АІГ життя”. У 2007 р. ЗАТ “ОТР Bank” розпочав проект зі СК “ВЕСКО”.

Прикладами альянсів є Промінвестбанк і страхова компанія “Вексель”, Приватбанк і страхова компанія “Кредо”, банк “Форум” і СК “Провіта”.

Враховуючи теоретичні основи та зарубіжний досвід інтеграції страхових та банківських установ, необхідно відзначити основні переваги для банків і страхових компаній у цілому та зокрема (табл. 2).

Проте, крім зазначених переваг, інтеграція банків і страхових компаній має й певні недоліки, головним з яких є монополізація фінансової галузі. Наприклад, коли береться кредит чи лізинг у банку, то банк зобов'язує клієнта застрахувати майно у певній страховій компанії, порушуючи право клієнта вибирати.

У подальшому злиття банків і страхових компаній може сприяти необхідності впорядкування законодавства щодо взаємодії банків і страхових

Таблиця 2

Переваги інтеграції банків та страхових компаній

Для банків	Для страхових компаній
Загальні	
Ефект масштабу, ефект охоплення та ефект “синергії”, можливість об'єднання персоналу і технічних засобів, які використовуються для управління та оцінювання ризиків, диверсифікація фінансових ризиків, можливість створення уніфікованої фінансової торговельної марки	
Специфічні	
забезпечення додаткової гарантії стійкості і надійності; модифікація власних продуктів; передавання власних ризиків страховикам; робота з надійним партнером для страхування застав; керування резервами страхової компанії; просування банківських продуктів через страхову компанію; залучення стабільних довгострокових ресурсів	використання банківських каналів збуту для продажу страхових продуктів; просування страхових продуктів новому сегменту споживачів, готових отримувати фінансові послуги; страхування власних ризиків банку; операції страхування з клієнтами банку, постійні страхові премії, мінімізація витрат; удосконалення інноваційних технологій

організацій, організації ефективних банкострахових груп, розробці нових фінансових послуг на засаді спільних зусиль банків і страхових компаній.

Світові тенденції для подальшої інтеграції цих фінансових структур, а також європейський досвід примушують Україну формувати законодавчо-нормативну базу із цих питань і розробляти цілеспрямовану економічну політику, яка б сприяла зрощенню банківського й страхового сегмента фінансового ринку, а також їх ефективній організації і розробленню нових фінансових продуктів.

Необхідним є створення системи державного регулювання функціонування і розвитку банківсько-страхових структур, визначення вимоги до функціонування таких структур згідно з нормами й стандартами Європейського Союзу.

Зростаюча роль фінансового посередництва, насамперед банків та страхових компаній, в умовах формування клієнтоорієнтованого обслуговування спричиняє необхідність розробки й впровадження нових фінансових продуктів та послуг на основі їх інтеграції. Основними економічними умовами розвитку взаємовідносин банків і страхових компаній є інтеграційні процеси, а теоретичною основою цієї взаємодії — використання положень сучасної теорії фінансів, насамперед у контексті аналізу загальних і специфічних функцій банків та страховиків. Актуальність вирішення зазначених проблем в Україні підтверджується стрімким розвитком новітніх фінансових технологій і їх стрімким переміщенням у світовому просторі. Зокрема, інтеграція, що розвивається на світових фінансових ринках, приводить до злиття банківського й страхового бізнесу і появи фінансових конгломератів. Однак, у сучасних умовах розвиток інтеграційних процесів обмежується регулюванням як банківської, так і страхової діяльності. Державі необхідно створювати умови для зміни ролі і місця фінансового сектору як важливого сегмента економіки, з метою повнішого

дослідження його найважливішої функції — мобілізації та інвестування фінансових ресурсів в стимулювання економічного зростання.

Література

1. Альошина Л. Є. Активізація інтеграційних процесів у взаємовідносинах банків і страхових організацій / Л. Є. Альошина, Л. О. Петик // Фінансовий ринок. — 2006. — С. 107–113.
2. Артунян Р. Р. Банківське страхування в Україні в період кризи і посткризові перспективи розвитку // 36. наук. пр. ДонДУУ “Розвиток фінансових методів державного управління національною економікою”. — 2009. — Вип. 127. — С. 261–270.
3. Габидулин И. А. Bancassurance по-эсэнгевски / И. А. Габидулин, В. Н. Лушниченко // Мир денег. — 2007. — № 8 (86) — С. 54–59.
4. Гриценко Р. Тенденції банківського бізнесу: злиття банків, страхових компаній та пенсійних фондів // Фінансовий ринок України. — 2005. — № 6–7. — С. 28–30.
5. Закон України “Про банки і банківську діяльність”. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.rada.gov.ua
6. Звіти Національного банку України (2006–2009 рр.). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
7. Ковальова Ю. М. Співпраця банків, страхових компаній і пенсійних фондів у рамках фінансового кластера // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 9. — С. 166–172.
8. Лилик О. Bancassurance та перспективи його розвитку в Україні // Вісн. НБУ. — 2007. — № 2. — С. 32–37.
9. Сабодаш Р. Банківське страхування. Форми існування в Україні // Цивільне право. — 2006. — № 2. — С. 30–32.
10. Співак Л. Функціонування та взаємодія банків і небанківських фінансових інститутів в Україні / Л. Співак, І. Каракулова // Вісн. НБУ. — 2006. — № 7. — С. 46–48.
11. Статистичні дані (Державна комісія з регулювання ринку фінансових послуг). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.
12. Шепілова В. Проблеми і перспективи розвитку фінансового ринку в секторі банківської та страхової діяльності / В. Г. Шепілова, М. Сідак // Економіка. — 2008. — № 5. — С. 17–21.

Розглянуто перспективні напрями підвищення результатів діяльності страхових компаній і банків за рахунок їх інтеграції. Визначено переваги та недоліки співпраці фінансових посередників на фінансовому ринку.

Рассмотрены перспективные направления повышения результатов деятельности страховых компаний и банков за счет их интеграции. Определены преимущества и недостатки сотрудничества финансовых посредников на финансовом рынке.

The perspective directions of increasing the results of insurance companies and banks activity at the expense of their fusion are examined in the article. The advantages and disadvantages of financial intermediaries cooperation on the financial market are specified.

Надійшла 18 серпня 2010 р.